

כ-ב סוף סוף **הא איתהנית** [הרי נהנית].⁽¹⁾

אמר ליה רמי בר חמא לרב חסדא: מתניתין היא [משנה היא זו], כלומר: דין זה מתבאר מתוך המשנה.

שאל רב חסדא את רמי בר חמא: הי מתניתין [איזו משנה]?

אמר ליה רמי בר חמא לרב חסדא: אענה לך לכי תשמש לי [לאחר שתשמשני].

שקל רב חסדא את סודריה של רמי בר חמא וכרך ליה [קיפל את סודרון] לרמי בר חמא כדי לשמשו בכך.⁽²⁾

אמר ליה רמי בר חמא לרב חסדא:

הא פשיטא שיכול למחות בו שלא יכנס לדור בביתו, אפילו בחצר דלא קיימא לאגרא, וגברא דלא עביד למיגר, דהוה זה לא [רש"ש] נהנה וזה לא חסר.

ועוד העירו אחרונים, מלשון הרמב"ם [שכנים ז ח] גבי דין "כופין על מדת סדום", שכתב: "וכן כל דבר שזה נהנה בו, ואין חבירו מפסיד ולא חסר כלום, כופין עליו."

1. כתבו התוספות, שאפילו לדעת הסובר בכבא בתרא יב ב ש"כופין על מדת סדום", מכל מקום שאני הכא, שהיה יכול למונעו מתחילה לדור בביתו; וראה בהערה לעיל בשם ה"פני יהושע", ובמה שהובא שם מדברי התוספות בכבא בתרא יב ב.

2. א. כתב ב"שערי ישר" בהקדמה [ד"ה ולכן אקוה]: שמעתי דבר נאה ומתקבל בשם גיסי המנוח הרה"ג מוה"ר שלמה זלמן בהר"ר קלמן אבעל מטעלו, שהנה לכאורה בהשקפה ראשונה נראה הדבר מתמיה, שביקש ממנו לשמש אותו; וביאר את הענין, שבדבר הצריך עיון ויגיעה תלוי עיקר הדבר אם המתלמד מאמין במעלת מלמדו, כי אז אם לא יבין בראשונה יתלה החסרון בעצמו, ויוסיף ליגע את עצמו, ואז יבין באחרונה, אבל אם דברי המלמדו קלים בעיניו ולא שוה לו להתאמץ ולעמול בהם, כי אז, אם לא יקבל את הדברים במושכל הראשון, יניחם או יבטלם בלבד, ולכן כאשר ידע רמי בר חמא

בגמרא [לשיטת רוב הראשונים, וכפי שיבואר בהערות בהמשך הסוגיא, שאם עשה לו אפילו חסרון מעט של שחרוריות הכתלים, הרי הוא חייב על כל ההנאה, ומוכרח שהחיוב אינו על החסרון אלא על ההנאה.

אבל ב"חידושי רבי שמעון] [סימן יט אות ג] תמה על דבריו, שהרי מבואר בהמשך הסוגיא, שנידון זה אם הדר בחצר חבירו שלא מדעתו חייב או פטור, יש בזה נפקא מינה גם לענין הקדש כשנהנה מן ההקדש ולא חיסר ולענין מעילה, ולדעת הסובר שהוא פטור, אם יהנה באופן זה מן ההקדש אינו חייב קרבן מעילה, ולפירוש ה"פני יהושע" תיקשי: מה שייך "כופין על מדת סדום" גבי הקדש!?

ולכן כתב, שאכן אמת הוא שהחיוב אינו על החסרון אלא על ההנאה, אלא ש"הוא סברא שלא יתחייב רק אם חבירו חסר, היינו שאין תביעה על הנאה, רק אם בעל הממון מתחסר".

ובישיבות רגילים להגדיר את הדברים, שאם אין חבירו מתחסר על ידי הנאתו, אין זה נקרא "נהנה מחבירו", ולכן די אפילו בחסרון מעט כדי לחייבו על כל ההנאה, שעיקר החיוב הוא על ההנאה, והחסרון אינו אלא היכי תימצא להחשיב את ההנאה כהנאה מחבירו.

ואולם העירו האחרונים, שמתוספות בכבא בתרא יב ב ד"ה כגון, נראה בהדיא כה"פני יהושע", שכתבו שם: "הא דכופין על מדת סדום בזה נהנה וזה לא חסר, היינו בשכבר דר בחצר חבירו, שאינו מעלה לו שכר, אבל

ואילו **האי דרב חסדא**: זה הדר **נהנה**, ואילו זה — בעל החצר שלא היה אמור להשכיר את חצירו — **לא חסר הוא**, וכל עיקר ספיקן של רב חסדא, אינו אלא משום שזה לא חסר, אבל כשזה נהנה וזה חסר, פשיטא שהוא חייב לשלם על הנאתו.

ורמי בר חמא שהביא ראייה ממשנתנו, סבר: **סתם פירות ברשות הרבים** — כאופן שבמשנתנו — **אפקורי מפקר להו** בעל הפירות ונמצא שאינו חסר.⁽³⁾

פושטת הגמרא את הספק מהא דתנן בבבא בתרא ד ב :

המקיף את הבירו משלש רוחותיו, כלומר:

משנתנו היא, ששנינו: "**אם נהנית, משלמת מה שנהנית**", ומפרש לה ואזיל.

אמר רבא על רמי בר חמא:

כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה [עד כמה סמוך ובטוח ואין צריך לדאוג מכל רעה, מי שהקב"ה בעזרו], כלומר: סייעתא דשמיא היתה לו לרמי בר חמא, **דאף על גב דלא דמי שאלתו של רב חסדא למתניתין**, מכל מקום קבלה מיניה רב חסדא ולא דחאו לרמי בר חמא!

שהרי **האי דמשנתנו**: זה בעל הבהמה **נהנה** מאכילת בהמתו, וזה — בעל השעורים **חסר** מהנאתו של בעל הבהמה, שהרי אכלה את שעוריו —

[וב"תרומת הכרי"י סימן שסג ה, כתב עליו שאין דבריו ברורים, ראה שם].

וב"שיטה מקובצת" בשם הרא"ש כתב: "כתבו בתוספות וכו', אלא מתיאש מהם וכו' עד שלא יבואו לדמי מה שנהנית, ואם היה נוטלן וזורקן לאיבוד היה משלם כפי שוויים לפי מה שנתיאש מהם, ואם אכלתן בהמה משלם מה שנהנית, ומה שמשלם יותר מכדי שוויים היינו זה נהנה וזה לא חסר", [ויש כאן חידוש: א. שייך יאוש להפחית את ערך הדבר. ב. אילו היה נוטל בעל הבהמה את השעורים ומאכילן לבהמתו, לא היה חייב אלא כפי ערכן לאחר יאוש, וכשנטלתן בהמתו ונהנית בהם, הרי הוא חייב לשלם יותר עד כדי ערך ההנאה].

וראה עוד שם שהאריך בדברי התוספות, ובתוך דבריו הקשה: הרי מבואר בהמשך הסוגיא [לרוב הראשונים], שמשום חסרון קצת הרי הוא חייב על כל ההנאה, ואף שהוא יותר מכדי חסרונו [ראה בהערות בעמוד זה גבי שחורריתא דאשייתא], ואם כן מה בכך שלא יגיעו לדמי מה

את עומק הענין שרצה ללמדו, לא רצה ללמדו עד שיתאמת לו שרב חסדא משתוקק להתלמד ממנו כתלמיד לרב, ולכן לא לימדו עד ששימש אותו כתלמיד לרב; וראה במהר"ץ חיות, שביאר את הענין באופן אחר.

ב. ב"משנה למלך" [עבדים ג ח], ביאר, שאם כי רב חסדא כהן היה, ואסור להשתמש בכהן, מכל מקום נשתמש בו רמי בר חמא, משום דבשכר שרי כמו שכתב הסמ"ג, והשכר היה, שפירש לו את המקור ממשנתנו.

3. הגמרא צריכה ביאור, שהרי אם כפשוטו שבעל הפירות מפקיר את הפירות, אם כן למה ישלם לו בעל הבהמה, והרי לא ממנו נהנה אלא מן הפקר?!]

וכתבו התוספות: "לא לגמרי [מפקיר אותם], דאם כן, אפילו מה שנהנית לא משלם, אלא מתיאש מהם, שסבור שיתקלקלו מחמת שרבים דורסים עליהם, עד שלא יבואו לדמי מה שנהנית", וראה מה שכתב בזה המהר"ם

נהנה, וזה – ראובן המקיף – לא חסר בשביל שמעון, שהרי אף ללא שמעון היה צריך הוא לגדור את שדותיו, ומכל מקום שמעון חייב לשלם על הנאתו.

ודחינן: שאני התם, דאמר ליה ראובן לשמעון: את גרמת לי היקיפא יתירא [השדה שלך שהיא בתוך שדותי, גרמה לי לעשות היקף מחיצות נוסף], כלומר: חסר הוא ראובן בשביל שמעון, (5) שהרי אילו לא היה לשמעון שדה בתוך שדותיו של שמעון הרי די היה לו לראובן במחיצות החיצוניות שעשה, ונמצא שזה נהנה וזה חסר. (6)

תא שמע מהמשך אותה משנה, ש"זה נהנה וזה לא חסר" פטור:

שהרי שנינו שם: אמר רבי יוסי: אם עמד ניקף (7) [שמעון] אחר שגדר ראובן משלש

ראובן שיש לו שלש שדות משלש רוחותיו של שדה שמעון, והיו שלשת שדותיו גדורים מבחוץ בסמוך לרשות הרבים –

והלך ראובן וגדר את השדה הראשונה בינה לבין שדהו של שמעון, (4) וכן את השניה, וכן את השלישית, עדיין אין מחייבין אותו [את שמעון] להשתתף בהוצאות הגדר, שהרי אינו נהנה מגדרותיו של ראובן, כי פרוץ הוא מהרוח הרביעית.

הרי משמע: הא אם גדר ראובן גם את השדה הרביעית – שאף היא היתה קנויה לו, וכבר נהנה שמעון מהגדר, שהרי שדהו גדורה מכל רוחותיו – מחייבין אותו [את שמעון הניקף] להשתתף בהוצאות כל הגדר

הרי שמע מינה: זה – שמעון הניקף –

ועוד העירו, שלשון "היקיפא יתירא" משמע תוספת על ההיקף, ולא היקף שלם נוסף. ולכן פירשו התוספות, שהנידון הוא בהשתתפות שמעון בגדרות החיצוניות, ומה שאמרו: "את גרמת לי היקיפא יתירא" היינו שמציאות שדהו של שמעון בין שדותיו של ראובן מגדילה את ההיקף של שדות ראובן, וזה הוא חסרונו של ראובן.

ולפי פירושם של התוספות יש לדון, אם משום החסרון המועט של היקף היתר, מתחייב הוא לשלם על כל הנאתו, או שמא אינו מחייב לשלם אלא על ההנאה שכנגד החסרון, אבל על ההנאה שמעבר לזה, הרי הוא בכלל "זה נהנה וזה לא חסר", וענין זה הוא ביסודו מחלוקת הראשונים וכפי שכבר נזכר לעיל, ויבואר בהערות להלן בעמוד זה גבי "שחורריתא דאשייתא".

7. כתבו התוספות, שאין תיבת "ניקף" מלשון המשנה, וביאור המשנה תלוי בלשונות שנתבארו

שנהנית, מכל מקום הרי די בחסרון קצת כדי לחייבו על כל ההנאה; וראה מה שביאר שם; וראה עוד ב"חידושי רבי שמעון" סימן יט אות ד, מה שכתב בביאור דברי התוספות בשני אופנים.

4. כן היא שיטת רש"י, והתוספות פירשו באופן אחר, ויתבאר בהערה 6.

5. בפשוטו יש ללמוד מכאן, שאין צריך שיתחסר ראובן בשביל הנאתו של שמעון, שהרי לא משום הנאתו של שמעון התחסר ראובן בהיקף היתר.

6. התוספות תמהו על פירושו של רש"י, שמבאר את הנידון בהשתתפות בגדרות שבין ראובן לשמעון, ומשום דלפי זה הרי פשיטא שהוא חסר, כי כל עיקר הצורך לעשות גדרות ביניהם, אינו אלא משום שהשדה שבמרכזו בבעלותו של שמעון היא, ונמצא ראובן חסר בשביל שמעון;

ודחינן: לעולם "זה נהנה וזה לא חסר, חייב", ושאני התם גבי גדר שאין שמעון מחוייב להשתתף ואף שנהנה, משום דאמר ליה שמעון לראובן: לדידי סגוי לי בנטירא בר זוזא [אני איני יכול לעשות גדר אבנים יקרה כזו שעשית, ודי לי בגדר של קוצים שמחירה זוז אחד בלבד], כלומר: די לי בשמירה פחותה וזולה יותר כדי להבדיל ביני לבינך, ואיני רוצה להשתתף בהוצאותיה של גדר אבנים יקרה.

תא שמע ממשנה בבבא מציעא ק"ז א, ש"זה נהנה וזה לא חסר" פטור:

דתנן: הבית והעלייה של שנים [לראובן בית, ולשמעון עלייה] שנפלו, ואמר בעל העלייה לבעל הבית לבנות את ביתו כדי שיוכל הוא לבנות את העלייה על ביתו, והוא — בעל הבית — אינו רוצה לבנות:

הרי בעל העלייה בונה [בית, ויושב בה] [את הבית עד התקרה התחתונה, ויושב בעל העלייה בתוכו], עד שיתן לו — בעל הבית לבעל העלייה — את יציאותיו שהוציא על בנין הבית, ואז יצא בעל העלייה מן הבית, ויבנה את עלייתו.

רוחותיו של שמעון, וגדר בעצמו את הרוח הרביעית של שדהו, מגלגלין עליו — על שמעון — את הכל, כלומר: צריך הוא להשתתף בהוצאות של שלשת הגדרות הראשונות, ומשום שגילה דעתו שמעונין הוא בגדרות מסביב לשדהו.

הרי משמע: טעמא דגדר ניקף, אז מחייבים אותו להשתתף, הא אם גדר הנקיף את הרוח הרביעית, וכגון שקנה שדה נוספת מרוח רביעית וגדרה, פטור שמעון הניקף מלהשתתף בהוצאת הגדרות, ואף שנהנה הוא מגדרותיו של ראובן, מכל מקום פטור הוא כשלא גילה שמעון דעתו שהוא מעונין בגדרות —

הרי שמע מונה: זה שמעון נהנה, וזה ראובן לא חסר, פטור.⁽⁸⁾

כלומר: הרי ודאי דבהכי פליגי חכמים המחייבים את שמעון כשגדר ראובן את הרביעית, ורבי יוסי הפוטר [כשלא גילה דעתו]; שחכמים סוברים: "זה נהנה וזה חסר" הוא, שהרי גרם לו שמעון היקפא יתירתא, ואילו רבי יוסי סובר: אין זה חשוב חסרון לחייב את שמעון על הנאתו; אבל לכולי עלמא: "זה נהנה וזה לא חסר", פטור.⁽⁹⁾

שמעון" סימן כ אות ב, וב"קהלות יעקב" הנדמ"ח סימן יח בתחילת הדברים במוסגר].

ומבואר מדברי התוספות, שאם גילה דעתו שהוא רוצה לדור בשכר, הרי הוא חייב אף על פי שבעל החצר לא חסר, וראה מה שיתבאר בזה לקמן כא א בהערות, גבי "השוכר בית מראובן, מעלה שכר לשמעון".

9. נתבאר על פי התוספות.

בגמרא שעל המשנה שם, וראיית הגמרא כאן, היא לפי אותו לשון שמפרש את המשנה "עמד ניקף".

8. ביארו התוספות, שמכל מקום אם גדר את הרביעית וגילה דעתו "דניחא ליה בהוצאה" הרי הוא חייב; ולא דמי לדר בחצר חבירו שלא מדעתו דלא גלי אדעתיה אלא בחנם"; [ובביאור הסברא בזה, ראה מה שכתב ב"חידושי רבי

רבי יהודה — נחלק על חכמים הסוברים שאין בעל העלייה צריך לשלם לבעל הבית שכר דירה — ואומר:

אף זה [בעל העלייה] דר בחצר חבירו [בעל הבית] שלא מדעתו, (10) צריך להעלות לו שכר.

הרי שמע מינה: "זה נהנה וזה לא חסר", חייב.

כלומר: הרי ודאי שבכך נחלקו חכמים ורבי יהודה, שלדעת חכמים אינו חייב לשלם שכר דירה משום שביאת לעלייה משתעבד, ואילו רבי יהודה חולק על סברא זו, אבל לכולי עלמא: "זה נהנה וזה לא חסר", חייב.

ודחינן: שאני התם בבית חדש שדר בו בעל העלייה, שהוא חייב לשלם משום שבעל הבית חסר את השחרוריתא דאשייתא [שחרוריות הקירות], שכן השימוש הראשוני בבית חדש, משחיר את הקירות ומחסרם. (11) אבל ספיקו של רב חסדא היה במי שדר בבית ישן של חבירו שאינו מחסר לו כלום, וספק זה עדיין לא נפשוט.

ומכאן לומדת הגמרא ש"זה נהנה וזה לא חסר, פטור", שהרי:

יציאותיו הוא דמחייב ליה בעל הבית, הא שכרו, לא.

כלומר, חייב הוא בעל הבית לשלם לבעל העלייה את כל יציאותיו, ואינו מנכה לו שכר דירה שישב בעל העלייה בביתו, הרי שמע מינה:

זה — בעל העלייה — נהנה מדירתו בבית, שאם לא כן היה צריך לשכור לו דירה אחרת, ואילו זה — בעל הבית — לא חסר, שהרי הוא לא היה מעוניין כלל בבניית הבית, פטור הנהנה.

ודחינן: שאני התם גבי בית ועלייה, שלכך אין בעל העלייה משלם על דירתו בבית, משום דביאת לעלייה משתעבד [הבית משועבד הוא לעליה] לבנותה על גביו ולסובלה, ולפיכך הדין עם בעל העלייה לדור בבית.

תא שמע מהמשך המשנה שם:

10. א. בביאור לשונו של רבי יהודה, ראה ברש"י שם, ובמה שכתוב שם על הגליון. ב. המשך דברי רבי יהודה במשנה שם, הם: "אלא בעל העלייה בונה את הבית ואת העלייה, ומקרה את העלייה, ויושב בבית עד שיתן לו יציאותיו", פירוש: היות ויש לו עלייה, אם כן אינו חשוב נהנה, ולכן אינו משלם לבעל הבית שכר דירה על שיושב בבית; וראה בהערה בהמשך הענין.

11. א. נחלקו הראשונים, אם מתוך שמחסר הוא דעת התוספות כא א ד"ה ויהבי, הרא"ש סוף סימן ו, רשב"א ד"ה שאני, נמוקי יוסף [ט סוף עמוד א מדפי הרי"ף] בשם הרא"ש והריטב"א, ושו"ת הריב"ש סימן תנו, שחייב הוא לתת לו את כל הנאתו.

ודעת הרמ"ה [ראה "נמוקי יוסף" שם,

10. א. בביאור לשונו של רבי יהודה, ראה ברש"י שם, ובמה שכתוב שם על הגליון.

ב. המשך דברי רבי יהודה במשנה שם, הם: "אלא בעל העלייה בונה את הבית ואת העלייה, ומקרה את העלייה, ויושב בבית עד שיתן לו יציאותיו", פירוש: היות ויש לו עלייה, אם כן אינו חשוב נהנה, ולכן אינו משלם לבעל הבית שכר דירה על שיושב בבית; וראה בהערה בהמשך הענין.

11. א. נחלקו הראשונים, אם מתוך שמחסר הוא

ורבי חייה בר אבא — ששלחו אף אליו את ספיקו של רב חסדא — אמר: **נתיישב בדבר** [נעייין בדבר], הדר שלחוהו קמיה דרבי חייה בר אבא [חזרו ושלחו את השאלה אל רבי חייה בר אבא], אמר, תמה רבי חייה:

שלחוהו — לספיקו של רב חסדא — **בי רבי אמי**, ואמר רבי אמי: ודאי פטור הוא מלשלם, שהרי: **וכי מה עשה לו הדייר לבעל החצר, ומה חיסרו, ומה הזיקו!** (12)

המשנה [הובא בהערות לעיל] דמבואר שם, שאם בנה בעל העלייה את העלייה, הרי זה יושב בבית ואין בעל הבית מנכה לו שכר דירה, ולשיטת הרי"ף, כיון שחיסרו "שחרוריתא דאשייתא", אם כן צריך לשלם אף אם הוא לא נהנה.

והנה לעיל בהערות נתבאר בשם ה"נמוקי יוסף", שלדעת הרי"ף החיוב הוא מטעם מזיק, ואם כן יסוד מחלוקת הרי"ף והתוספות היא, אם מה שמונע ממנו מלהשכיר את החצר הוי בכלל "מזיק" או לא; ומיהו מדברי הרשב"א נראה שאינו מפרש כן, שהרי אם כן מה הקשה מכאן, שהרי ממה נפשך: אם סובר הוא בסברא ש"שחרוריתא דאשייתא" הוי "מזיק", אם כן גם בלי דברי הרי"ף תיקשי, למה אינו מנכה לו "שחרוריתא דאשייתא", והרי מזיק הוא, ואם סובר הוא ש"שחרוריתא דאשייתא" אינו בכלל מזיק [וכדעת ה"קצות החושן"], או שהוא סובר שבאמת מנכה לו בעל הבית את ה"שחרוריתא דאשייתא", אם כן מה קשה לו על הרי"ף, והרי גם הרי"ף לא אמר אלא שהוא משלם מטעם מזיק את מה שחיסר לו.

ומזה נראה בפשוטו בהדיא, שהרשב"א מבין בדעת הרי"ף שבמקום שחיסרו הרי הוא חייב על ההנאה ואף שהוא לא חשוב "נהנה" כיון שהוא גברא שלא עביד למיגר, ודלא כדמשמע מפשטות ה"נמוקי יוסף", וראה מה שכתב בביאור דברי הרשב"א בחידושי רבי שמואל" סימן יח.

12. ראה ב"תורת חיים", ביאור כוונת הגמרא בשילוש הלשון.

ממשו], וכן הביא המגיה לרשב"א הנדמ"ח בשם הראב"ן, שאינו משלם לו אלא כערך חסרונו, [וראה "נודע ביהודה" תניינא חושן משפט סימן כד, שלמד מהשמטת הרמב"ם, שהוא סובר כהרמ"ה]; ומיהו מבואר ב"קצות החושן" סימן שסג סק"ד, שאף לדעת הרמ"ה אין החיוב משום "מזיק", אלא שחייב הוא על הנאתו כפי ערך החסרון [וראה שם שביאר את הטעם למה באמת אינו חייב מטעם מזיק, וראה מה שכתב על זה ב"חידושי רבי שמואל" סימן יח אות ד במוסגר].

ב. ב"נמוקי יוסף" כתב לסייע דעת הסוברים שהוא חייב לשלם את כל ההנאה "ומסתייע מהא דאמר מגלגלין עליו את הכל", וכוונתו, שהרי בגדר המקיף את הרביעית מבואר בגמרא שמחייבין אותו משום ד"את גרמת לי היקיפא יתירתא", ומשמע שמחייבים אותו משום כך להשתתף בכל ההוצאה של הגדרות, והוא סובר כשיטת התוספות שהנידון הוא על המחיצות החיצוניות, שלא גרם לו אלא קצת חסרון שהגדיל את ההיקף, ומכל מקום מגלגלין עליו את הכל.

וראה בב"ח סוף סימן קנו, שלפי פירושו בדברי הרמ"ה שהביא הטור, מבואר באמת, שאין הניקף משלם לו אלא את החסרון, דהיינו מה שגרם לו היקף יתר, והרמ"ה בזה לשיטתו, וראה שם בטור.

ג. הקשה הרשב"א על שיטת הרי"ף [שהובאה בהערות בעמוד א], הסובר, שהדר בחצר חבירו דקיימא לאגרא [שבעל החצר חסר] והשוכר הוא גברא דלא עביד למיגר, חייב לשלם לו מפני שחסרו; דאם כן תיקשי סיפא של

השני: על ידי הנאה.

נטל הגזבר לעצמו **אבן** או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל.⁽¹³⁾

נתנה הגזבר לחבירו, הוא הגזבר מעל במה שנתנה לחבירו, ואילו חבירו לא מעל לכשישתמש בה, שהרי כבר יצא ההקדש לחולין במעילתו של הנותן.⁽¹⁴⁾

בנאה הגזבר — לאבן או לקורה של ההקדש — לתוך ביתו, הרי זה לא מעל, עד שידור תחתיה שוה פרוטה, שכל הנהנה מן ההקדש, מעל.

ואמר שמואל: זו ששנינו "בנאה לתוך ביתו, הרי זה לא מעל", והוא שהניחה כמות שהיא על פי ארובה לסותמה, ולא קבעה שם, שאין כאן שינוי.

ויתב רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן [יושב היה רבי אבהו לפני רבי יוחנן], וקאמר משמיה דשמואל:

זאת אומרת, ממה ששנינו: הדר תחת אבן או קורה של הקדש, הרי זה מעל — יש ללמוד: הדר בחצר חבירו שלא מדעתו,

כוליה האי שלחו לי ואזלי [כל כך הרבה שולחים הם אליי]?! והרי אילו אשכחי בה טעמא, מי לא שלחנא לחו [אילו היתה לי פשיטות בדבר, וכי אטו לא הייתי שולח להם]?!
אתמר, שנחלקו אמוראים בדעת רבי יוחנן בספיקו של רב חסדא:

רב כהנא אמר רבי יוחנן: הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, אינו צריך להעלות לו שכר, כי "זה נהנה וזה לא חסר, פטור".

רבי אבהו אמר רבי יוחנן: צריך להעלות לו שכר, כי "זה נהנה וזה לא חסר, חייב".

אמר רב פפא:

הא דרבי אבהו משמו של רבי יוחנן, לאו בפירוש איתמר, לא אמר כן רבי יוחנן בצורה מפורשת, אלא מכללא איתמר, כלומר: משמעות היתה לו לרבי אבהו שכך היא דעתו של רבי יוחנן; דתנן במסכת מעילה:

בשני אופנים מועל האדם בהקדש:

האחד: על ידי הוצאה מרשות לרשות.

וראה בתוספות, שכתבו: "דאין אדם מועל אלא במתכוין להוציאו מרשות מי שהוא, והכא הוא סבור ששלו הוא", כלומר: אין כאן כוונת הוצאה מרשות לרשות, ולכן אינו מועל עד שיתנה לחבירו, כי אז יש כאן כוונת הוצאה מרשותו לרשות חבירו, ובאופן זה מועלים בהקדש.

14. נתבאר על פי רש"י בחגיגה י ב; וכתב רש"י כאן: נתנה לחבירו: קנייה חבירו, דגזבר יש לו

13. בגמרא חגיגה י ב הובאה משנה זו, ואיתא התם: "מכדי מישקל שקלה [והרשב"א גורס כאן: "מכדי מיגזול גזליה"], מה לי הוא ומה לי חבירו"?! ומפרש התם, "כדשמואל: "הכא בגזבר המסורות לו אבני בנין עסקינן, דכל היכא דמנחא ברשותיה ידיה מנחה", ופירש שם רש"י: אפילו קודם שנטלה לעצמו, הרי היתה מונחת ברשותו, נמצא שלא עשה שום שינוי, שיצא על ידי זה מרשות ההקדש, ועל דרך זה פירש רש"י כאן.

יוחנן לדברי רבי אבהו], ומשום שלדעתו אין מכאן ראייה, וכדרכה; דאמר רבה:

הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי, כא-א כלומר: אין שייך לומר בהקדש "שלא מדעת", שהרי יש את דעת השכינה, והרי זה כאילו דר בחצר חבירו מדעתו של ההדיוט, שהוא צריך להעלות לו שכר.⁽¹⁾

שלא ליה רבי אבא בר זבדא למרי בר מר, בעי מיניה מרב הונא [לך ושאל מרב הונא]: הדר בחצר חבירו שלא מדעתו, צריך להעלות לו שכר, או לא.

אדחכי, עד שהספיק מרי בר מר לבוא אל רב

צריך להעלות לו שכר, שאם לא כן לא היה מועל זה שדר ונהנה מן ההקדש.⁽¹⁵⁾

ושתק ליה [שתק רבי יוחנן ולא ענה].

איהו — רבי אבהו — סבר: מדשתיק ליה רבי יוחנן, ודאי מודה ליה שאכן יש מכאן ראייה שהדר בחצר חבירו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר, ולכן אמר רבי אבהו שכן סובר רבי יוחנן.

ואולם מבאר הגמרא, שלא היא [אין הדבר כן], כי שתיקתו של רבי יוחנן לא היתה הודאה לדברי רבי אבהו, אלא אשגוחי הוא דלא אשגח ביה רבי יוחנן [לא התיחס רבי

"דשלא מדעתו לאו דוקא, אלא אורחיה דמילתא נקט, והוא הדין מדעתו"; ולכן פירשו התוספות: "כלומר: דעת שכינה איכא שלא יהנה אדם בלא מעילה".

ולשון הרשב"א [הובא גם ב"שיטה מקובצת"] הוא: "ואינו מחוור, דשלא מדעת הדיוט, אינו דוקא כשלא ידע שזה דר בביתו, אלא אפילו ידע נמי דינא הכי הוה, דהא לא חסרו, ו"שלא מדעת" אורחא דמילתא נקט; אלא הכי קאמר: כהדיוט מדעת, ומתנה עמו שיעלה לו שכר הוא, שכן אמרה תורה, שלא יהנה אדם בלא מעילה; וכן פירש ר"ח וז"ל: כדרכה, דאמר שכירות הקדש שלא מדעת, כהדיוט מדעת דמי".

ולשון ה"ר ישעיה ב"שיטה מקובצת" שונה מלשון הרשב"א: "וקשה, דהא לאו בידיעה תליא מילתא [עד שנאמר ששכינה יודעת], אלא במחאתו, ושלא מדעתו, דקאמר: אורחא דמילתא נקט, אלא הכי פירושו, הקדש שלא במחאה כהדיוט במחאה דמי, שכבר מיחה הכתוב שלא יהנו מן ההקדש", [וכן משמע מסידורו של בעל ה"שיטה מקובצת", ששני פירושים הם].

רשות ליתן, וזה שהוציאו לחולין מעל", וכוונתו צריכה ביאור, שהרי כל המוציא הקדש לחולין מעל.

15. ב"קובץ הערות" [סימן נב אות יג] הביא בשם התוספות בכמה מקומות, שגדר מעילה הוא, שמשלם ממון שגזל הקדש, וכתב, שכדבריהם מוכח להדיא בסוגייתנו, דאי נימא דחיוב מעילה אינו משום גזל ממון, אין ראייה כלל מחיוב מעילה לתשלומי הדיוט, וראה עוד שם.

וראה ב"שערי ישר" שער ג פרק כג ד"ה ולענין, שכתב לבאר, ש"האיסור ליהנות משל הקדש הוא ענין בפני עצמו, והתשלומים בפני עצמו, והנה חיוב תשלומים נלענ"ד דהוא לעולם מדין "זה נהנה וזה חסר", דמזיק הקדש לעולם פטור, ואינו חייב רק בנהנה, ובנהנה הוי הדין כמו בהדיוט, משום "זה נהנה וזה חסר", כמו דמוכח בפשטות מסוגייתנו דמדמה זה לזה", וראה עוד מה שהביאו בענין זה ב"ספר המפתח".

1. נתבאר על פי רש"י; והתוספות תמהו על זה: